

Nikos Michailidis: Bir trajedinin yıldönümü: İttihatçılar Pontus Rumları'na etnik temizlik mi yoksa soykırım mı uyguladı?

Posted on 19/05/2021

Osmanlı'nın çöküş döneminde Karadeniz yöresinin kadim halkı, Rum tebaasının akıbeti ne oldu? Yaşananlar bir tehcir / zorla göç ettirme mi, isyan sonucu gelişen katliamlar mı yoksa bir soykırım mı? Bir "soykırım" olduğu konusunda akademisyenlerin uzlaştığı bu olayları, simgesel tarihi sayılan 19 Mayıs 1919 gününün yıldönümünde ele almaya çalışalım.

Osmanlı, 1913 baharından başlayarak, bu bölgelerdeki varlıkları ulusal güvenlik için tehdit olarak görülen Ege bölgesi ve Doğu Trakya Rumlarına odaklanan bir sürgün ve zorla göç programı uygulamaya başlamıştı. Bazı yerel askeri ve sivil memurların Yunan karşıtı şiddetin ve yağmanın planlanması ve yürütülmesine dahil olması, Yunanistan büyükelçilerini, Büyük Güçler ve Patrikhane'yi, şikayetleri (İttihatçı yönetimin hakim olduğu) Bab-ı Ali'ye iletmeye yöneltti.

Rum tebaaya saldırılar karşısında hükümetin hareketsizliğini ve 1913'te başlayan Yunan ürünlerine "Müslüman boykotunu" protesto eden Patrikhane, mukabele olarak Haziran 1914'te Rum kiliselerini ve okullarını kapattı. Esasen 1913'ten itibaren İçişleri Bakanlığı vilayetlerde Rumlara karşı boykotlar düzenlemekteydi.

Yönetim hareketlendi. Talat Paşa uluslararası ve iç baskılara yanıt olarak, 1914 Nisan'ında raporları araştırmak ve Yunanistan ile ikili gerginliği yatıştırmaya çalışmak üzere Trakya ve daha sonra Ege'ye birer ziyarette bulundu.

Talat Paşa, bu olaylara karışmadığını ve bilgisinin olmadığını iddia ediyordu, ancak, Ege kıyısındaki “temizlik” operasyonunun başında yer alan Kuşçubaşı Eşref ile bu gezisi sırasında görüştü, şiddet dalgasının “görünür” olmamasına dikkat etmesini tavsiye etti. Taşlar yerinden oynamıştı. Teşkilat-ı Mahsusa birimleri Ege’de Rum köylerine operasyon düzenliyor ve yerlileri evlerini terk etmeye, Yunanistan’a göçe zorluyor, yerlerine Müslüman mülteciler yerleştiriyordu.

Dönemin ABD büyükelçisi Henry Morgenthau ile tarihçi Arnold Toynbee’nin gözlemlerine göre, Batı Anadolu’daki Hıristiyanların, özellikle de Osmanlı Rumlarının zorla sınır dışına göç ettirilmesinin Osmanlı Ermenilerine yönelik politikalarla birçok benzerliği vardır.

Her iki durumda da Şükrü Kaya, Nazım Bey ve Mehmed Reşid gibi bazı Osmanlı yetkilileri kilit rol oynadılar. Şiddetin üzerini örtebilmek ve resmi makamları, devleti ilerde suçlamamak için, paramiliter örgütler kullanıldı.

Bir Alman askeri ataşesine göre, Harbiye Nazırı Enver, Ekim 1915’te “Ermeni sorununu çözdüğüne inandığı gibi, savaş sırasında Yunan sorununu çözmek istediğini” bir sohbette söylemişti.

Olaylar daha sonra Karadeniz vilayetlerine kaydı. Dönemin bir Avustralya gazetesine göre, Kasım 1914’te Türk birlikleri Trabzon’da Hıristiyan mallarını, ibadet yerlerini tahrip etti ve bazı Hıristiyanları katletti.

Kasım 1914’ten sonra Osmanlı’nın Rum nüfusuna yönelik politikası sistemik bir hal alacaktır: Devlet politikası, başta Karadeniz olmak üzere kıyı bölgelerinde yaşayan Rumların Türk-Rus cephesine yakın Anadolu içlerine zorla göç ettirilmesi üzerine şekillendi.

Bu politika değişikliği, Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos’un Atina’daki Alman büyükelçisiyle konuşurken, Osmanlı politikasının değişmemesi durumunda Yunanistan’da

yaşayan Müslümanlara karşı da benzer bir kampanya yürütme tehdidinde bulunmuş, bunu Yunanistan'ın savaşta tarafsızlığının bir koşulu haline getirmişti. Alman yönetiminin Osmanlı Rumlarına yönelik zulmün durdurulması yönünde İstanbul'a talebi gecikmemiş, İttihatçıların cevabı da zorla göç ettirme olmuştu.

Osmanlı hükümeti bu politika değişikliğini uygulamaya çalıştı ama sonuç ağır oldu: Merkezi yönetimden vilayetlere gönderilen telgraflardaki mükerrer talimatlara rağmen yerel yetkililer tarafından yönetilen saldırılar ve cinayetler cezasız kalmaya devam etti. Daha sonra keyfi şiddet ve para gaspı yoğunlaştı ve bu gelişmeler Yunanistan'ın savaşta İtilaf Devletleri'ne katılmasına yol açtı.

Bilanço büyüktür. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'ndan George Rendel'e göre, 1918 itibarıyla, "500.000'den fazla Yunan sınır dışı edildi ve bunlardan nispeten azı hayatta kaldı." ABD Büyükelçisi Morgenthau, anılarında, 1913-16 dönemini anlatırken, "Yunanlılar her yerde gruplar halinde toplanmış ve Türk jandarmalarının sözde koruması altında, büyük kısmı yaya olarak iç bölgelere taşınmışlardır. Dağılım kesin olarak bilinmemektedir, ama tahminler 200.000 ila 1.000.000 arasında değişmektedir." diye yazmıştı.

Yunan yerleşimlerini tahliye etme ve sakinleri yeniden yerleştirme uygulaması savaş boyunca sınırlı bir ölçekte de olsa devam edecektir. Yer değiştirme, tüm Yunan nüfusu değil, askeri açıdan savunmasız olduğu düşünülen belirli bölgeleri hedef aldı.

1919 Patrikhanesi kayıtlarına göre, birçok köyün tahliyesine yağmalama ve cinayetler eşlik etti, çok sayıda yerli köylü, gerekli erzak hazırlığına zaman tanınmaması veya yaşanamaz yerlere taşınmaları nedeniyle hayatlarını kaybetti.

Osmanlı Rumlarına yönelik devlet politikası 1916 sonbaharında yeniden değişmeye başladı. İtilaf kuvvetlerinin o yılın ilkbaharından itibaren Midilli, Sakız ve Sisam'ı işgal etmesiyle, Anadolu'da ilerleyen Ruslar ve Yunanistan'ın, müttefikler yanında savaşa girmesi

beklenirken, sınır bölgelerinde yaşayan Rumların tehciri için de hazırlıklar yapılmıştı.

Talat Paşa, Ocak 1917'de Karadeniz yöresindeki Rumların Samsun ilçesinden "otuz ila elli kilometre içeriye" tehcir edilmesi için "herhangi bir şahsa veya mülke saldırı yapılmamasına" özen gösteren bir telgraf çekmişti. Ancak, hükümet kararnamelerinin uygulaması emredildiği gibi yürütülmedi. Böylece erkekler amele taburlarına götürüldü, kadın ve çocuklara saldırıldı, köyler Müslüman komşular tarafından topluca yağmalandı.

Samsun piskoposu Germanos Karavangelis, Patrikhane'ye yazdığı mektupta otuz bin kişinin o aylarda Ankara bölgesine sürgün edildiğini, sürgün edilenlerin konvoylarının saldırıya uğradığını ve birçoğunun öldürüldüğünü bildirmekteydi.

Zorla göç ettirme kampanyası şiddet dalgası eşliğinde büyüyünce Pontus Rumları kendilerini korumak için direniş grupları oluşturarak isyan ettiler, dağa çıktılar ve silahla karşılık verdiler.

1920 itibarıyla direnişçi isyancılar, 18.000 kişilik insan gücüyle zirveye ulaşmıştı.

Osmanlı yönetimi 30 Ekim 1918'de teslim olduktan sonra, muzaffer İtilaf Devletleri'nin askeri kontrolü altına girmişti. Ancak, 1919-20 Türk Mahkemeleri-Askeri Mahkemesinde önde gelen Osmanlı yetkilileri hem Rumlara hem de Ermenilere yönelik katliamlar yapmakla suçlanmasına rağmen bu soykırımın faillerini adalete teslim edemedi.

Böylece Mustafa Kemal Paşa'nın (daha sonra Atatürk) Kuva-ı Milliye hareketinin şekillenmesi sürecinde, bu toparlanmanın bahanesi altında cinayetler, katliamlar ve tehcirler devam etti.

Esasen, 1914'te yürürlüğe girmiş bir proje olan Küçük Asya'daki Rumların sistematik katliamı ve sürgünü, Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen Yunan - Türk Savaşı sırasında Yunan ve

Türk orduları tarafından işlenen mezalimin habercisiydi.

Morgenthau, Türk hükümetini “terörize etmek, zalimce işkence yapmak, kadınları haremlere sürmek, masum kızları sefahate kurban etmek ve birçoğunu satmakla” suçladı. Birinci Dünya Savaşı’ndan aylar önce 100.000 Yunan, Yunan adalarına veya Morgenthau’nun belirttiği iç bölgelere sürülmüştür.

Çeşitli kaynaklara göre, Anadolu’nun Pontus bölgesindeki Yunan ölü sayısı 300.000 ile 360.000 arasında değişmektedir. Merrill D. Peterson, Pontuslu Yunanlılar için 360.000 ölü sayısı olduğunu söylüyor. George K. Valavanis’e göre, “Pontus Rumları arasında Birinci Dünya Savaşı’ndan Mart 1924’e kadar insan hayatının kaybedilmesi, cinayet, asılma ve ceza, hastalık sonucu 353.000 olarak tahmin edilebilir.

Akademisyenlerin bulguları farklılık gösterse de, 1914-1922 arasındaki dönemde tüm Anadolu’da toplam 289.000 ile 750.000 arasında Osmanlı tebaası Rum öldürülmüştür. Amerikalı araştırmacılardan oluşan bir ekip, savaş sonrası erken dönemde öldürülen Yunanlıların toplam sayısının 900.000 kişiye yaklaşabileceğini buldu.

4 Kasım 1918’de Aydın’ın Osmanlı milletvekili Emanuel Efendi, önceki hükümetin etnik temizliğini eleştirdi ve tehcir sırasında Anadolu’nun kıyı bölgelerinde (Karadeniz sahili dahil) ve Ege Adalarında 550.000 Rum’un öldürüldüğünü yazmıştır.

Aktardığım süreçte yaşananlar bir tehcir mi, etnik temizlik mi, soykırım mıdır? Şimdi bu konuya bakalım. “Soykırım” kavramının İkinci Dünya Savaşı ardından üretilmesinden önce, Yunanlılar tarafından Osmanlı Rumlarının yok edilmesi “Katliam” (Yunanca: η Σφαγή), “Büyük Felaket” (η Μεγάλη Καταστροφή) veya “Büyük Trajedi” (η Μεγάλη Τραγωδία) olarak biliniyordu.

Aralık 2007’de “Uluslararası Soykırım Araştırmacıları Derneği” (IAGS), 1914-23 Osmanlı

Rumlarına karşı yürütölen kampanyanın Ermeni soykırımına “niteliksel olarak benzer” bir soykırım oluşturduğunu onaylayan bir kararı kabul etti.

IAGS Başkanı Gregory Stanton, Türk hükümetini nihayet üç soykırımı řu sözlerle kabul etmeye çağırdı:

"Bu soykırımların tarihi açıktır ve suçları kendisi işlemeyen mevcut Türk hükümetinin gerçekleri inkar etmesi için artık bir mazeret yoktur."

Kanadalı bilim adamı Adam Jones tarafından hazırlanan karar, tüm oy veren IAGS üyelerinin yüzde 83'ünün desteğiyle 1 Aralık 2007'de kabul edilmiştir.

Kaynak: ahvalnews.com